

УДК 37.015.31.016:74(043.5)

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ МАЛЮВАННЯ

Михайлова Л.М., Шульга Л.М.

Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У статті висвітлено теоретичні засади технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання, розкрито її структуру, описано основні елементи, представлено особливості змісту та розподілу матеріалу, що використовується в навчально-виховному процесі на заняттях із малювання. Автором зазначено, що завдяки розподілу освітнього матеріалу за модулями діти кожної вікової групи набувають можливість зануритися в певну тему, вирішити завдання модулів і виконати різні види малюнків: предметні, сюжетні, декоративні. Ефективність технології забезпечується двома основними умовами: професіоналізмом педагога як сукупності психолого-педагогічної, технологічної та культурологічної компетенцій, і мотивацією дитини до художньої творчості.

Ключові слова: педагогічна технологія, розвиток, творчі здібності, діти дошкільного віку, заняття з малювання.

Постановка проблеми. Успішність розвитку творчих здібностей дитини в системі дошкільної ланки освіти пов'язується науковцями з організацією освітнього розвивального простору ДНЗ, залученням малюка до художньо-творчої діяльності з опорою на його власний досвід, індивідуальні особливості, потреби, інтереси, вікові психічні новоутворення. При цьому останнім часом і психологи, і педагоги констатують наявність недооцінки природи дитини, спрямованість освітнього процесу на розвиток лівої півкулі головного мозку, відсутність активної позиції дітей в освітньому процесі. У зв'язку з цим перед сучасною дошкільною освітою постає питання розробки технології розвитку творчих здібностей дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних науковців психології та педагогіки проблеми розвитку творчих здібностей (Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Дж. Гілфорда, Ю. Гільбуха, В. Дружиніна, Г. Костюка, В. Кудрявцева, Н. Лейтеса, О. Леонтьєва, О. Матюшкіна, В. Моляко, О. Музики, Я. Пономарьова, Дж. Рензулі, В. Рогозіної, В. Роменця, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої, Б. Теплової, та інших) дозволяють розглядати творчі здібності як інтегративну властивість індивіда, яка формується на основі задатків у процесі його взаємодії з навколишнім середовищем і є результатом розвитку психічних процесів (сприйняття, відчуття, мислення, уяви, пам'яті) та умовою успішної життєдіяльності особистості.

Концепція креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності набула популярності після виходу в світ роботи Дж. Гілфорда (J.P. Guilford, 1967), де він вказав на принципове розходження між двома типами розумових операцій: конвергенцією і дивергенцією. Конвергентне мислення актуалізується в тому випадку, коли людині, яка вирішує задачу, потрібно на основі множини умов знайти єдине вірне рішення. Дивергентне мислення визначається як «тип мислення, який іде в різноманітних напрямках» (Дж. Гілфорд) [1] і припускає варіювання шляхів рішення проблеми, призводить до несподіваних висновків і результатів. Гілфорд вважав операцію дивергенції основою креативності як загальної творчої здібності, що надалі дало змогу науковцям дійти висновку про слабкий зв'язок

творчих здібностей з інтелектом. Подальші розвідки в цьому напрямі, здійснені російськими та українськими психологами (Л. Виготський, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), довели, що розвиток дивергентного мислення забезпечується залученням дитини до художньої діяльності, де вона здатна виявляти свій природний потенціал через створення неповторних, своєрідних образів, не обмежуючись заданими формами [5].

Дошкільний вік у психолого-педагогічних науках вважається сенситивним щодо розвитку творчих здібностей, а чинниками розвитку називаються природні особливості дитини і соціальні умови, до яких відноситься розвивальне матеріально-предметне середовище, сприятливий психологічний клімат, високий рівень фахової компетентності педагогів, їх взаємодія з батьками вихованців. Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Клименко, О. Некрасова-Каратєєва, О. Чепур, С. Архипова та інші надають перевагу таким особливостям дошкільного віку щодо розвитку творчих здібностей, як: високий ступінь активності (гіперактивність) дитини в її діяльних контактах із реальністю; сенситивність (переважання чуттєвої сторони) і синкретизм (цілісність, нерозчленованість) сприйняття [3, с. 63]; чутливість дитини, яку ототожнюють із творчістю і пов'язують із «величезними таємничими силами»: мисленням, почуттям, уявою, психомоторикою та енергопотенціалом [2, с. 12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз існуючих підходів до вирішення проблеми розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами образотворчого мистецтва в педагогічній практиці дав можливість стверджувати, що розроблені й упроваджені в практичну діяльність методи й форми роботи з дошкільниками на заняттях із малювання не повною мірою використовують сенситивні можливості даного вікового періоду і здебільшого спрямовані на розвиток лише окремих складових творчих здібностей особистості.

Мета статті: розкрити структуру і зміст технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових

результатів. Виходячи з трактувань поняття педагогічної технології В. Беспалька, Б. Ліхачова, В. Монахова, Г. Селевка, ми розглядаємо **технологію розвитку творчих здібностей як модель організації художньо-естетичної діяльності дошкільників, що спрямована на розвиток у них емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючого світу, формування естетичного ставлення до його об'єктів і яка забезпечує художньо-творче самовираження кожної дитини.**

Структурними компонентами технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання є модулі: концептуально-цільовий, змістовий, технологічний і результативний, реалізація яких дає змогу ефективно впливати на основні компоненти розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: *емоційно-ціннісний* (здатність до емоційного переживання і відчуття краси, вираження естетичних емоцій, переживань, почуттів); *образно-асоціативний* (розвиток уяви і творчого мислення, вміння встановлювати різноманітні асоціативні зв'язки, вміння фантазувати, імпровізувати); *діяльнісно-естетичний* (застосування необхідних спеціальних якостей, умінь та навичок оволодіння засобами художньо-творчої діяльності).

Концептуально-цільовий модуль відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи технології. Метою розробленої технології визначено: розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання; завданнями є: розвиток у дошкільників чуттєвого сприйняття світу, формування естетично-ціннісного ставлення до краси; розвиток асоціативно-образного мислення, уяви, творчих здібностей; художньо-творче самовираження дошкільників на основі ознайомлення їх із художніми засобами та прийомами зображення.

В основу розробленої технології покладено сучасні методологічні підходи: синергетичний, аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, технологічний.

Для досягнення визначеної мети та завдань ми спиралася на основоположні принципи, які є підґрунтям ефективності технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку:

– *принцип цілісності*, який виражається в системності, структурності, сталості, самостійності цілого і вимагає врахування всієї сукупності матеріальних, соціальних, моральних, культурних, психолого-педагогічних та інших умов, що мають вплив на розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку;

– *принцип дитиноцентризму*, реалізація якого в технології відбувається на основі проведення занять на демократичних засадах, опори на активну позицію дітей, їх самостійність та ініціативу;

– *принцип природовідповідності* реалізується через урахування вікових особливостей дітей дошкільного віку, розвиток природних задатків кожної дитини, забезпечення успіху в художній творчості;

– *принцип поліхудожності* в технології передбачає інтегрування різних видів мистецтва, впровадження в дошкільну практику занять із малювання комплексу мистецтв, що дозволяє розширювати асоціативні уявлення дошкільни-

ків, розвивати сенсорну, емоційну та інтелектуальну сфери особистості;

– *принцип культуровідповідності* передбачає нерозривний зв'язок виховання з культурними надбаннями свого народу, визначає відносини між вихованням і розвитком особистості дитини як людини культури, зміст виховання складають універсальні загальнолюдські і національні цінності, відносини до дитини будуються на сприйнятті її як вільної, цілісної особистості, здатної до самовизначення в світі культури і творчої самореалізації;

– *принцип системності* вимагає від педагогічної технології наявності всіх ознак системи: логіки процесу, взаємозв'язку його частин, цілісності і розвиток у дитини системного мислення, що дозволяє встановлювати зв'язки між різними об'єктами навколишнього світу;

– *принцип комплексності* в навчальному процесі передбачає використання комплексу мистецтв та ігрових прийомів при знайомстві та спілкуванні з твором живопису, створенні дитиною власного художнього образу, у виховному процесі – спільної зацікавленості та взаємодії педагогів і батьків щодо творчого розвитку дитини.

Змістовий модуль відображає особливості змісту матеріалу з розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

Освітній матеріал у технології розподіляється за модулями: «Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт», «Анімалістика», «Портрет»), що забезпечує його глибоке оволодіння дітьми на рівні ознайомлення (з художніми матеріалами і виразними засобами; кольором і його сполученнями; природою, предметами оточуючого світу, тваринами, людиною та створенням їх образів у мистецтві), емоційно-чуттєвого пізнання, активної ігрової взаємодії, художнього самовираження. Заняття з дітьми молодшого дошкільного віку відбуваються в модулях: «Художній матеріал», «Колір»; для дітей середнього дошкільного віку – «Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт»); для дітей старшого дошкільного віку – «Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт», «Анімалістика», «Портрет»).

Освітній матеріал модулів реалізується на тематичних циклах занять із малювання в кожній віковій групі, що дає дітям можливість зануритися в певну тему, вирішити завдання модулів і виконати різні види малюнків: предметні, сюжетні, декоративні. В кожному циклі розподіл освітнього матеріалу відбувається в залежності від дидактичної мети: ознайомлення, повторення, закріплення і реалізується на наступних видах занять: пізнавальних (здобуття художньо-естетичного досвіду); технічних (технічне застосування художнього досвіду); творчих (творче застосування особистісного досвіду) [4].

Усі заняття спрямовані на розвиток творчих здібностей дошкільників, формування в них навичок художньо-продуктивної діяльності, естетичне сприйняття світу. Втім, кожний вид занять має й пріоритетні завдання.

На *пізнавальних заняттях (здобуття художньо-естетичного досвіду)* збагачується

художньо-естетичний досвід дітей емоційно-чуттєвим сприйняттям графіки, українського декоративно-прикладного мистецтва, творів різних жанрів живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний, побутовий), відбувається знайомство з творами видатних вітчизняних та світових художників.

На **технічних заняттях (технічне застосування художнього досвіду)** вирішуються завдання з формування елементарних художньо-продуктивних навичок, здобуття дітьми практичного досвіду з орієнтування в розмаїтті властивостей предметів, усвідомлення різних способів створення художніх образів, самостійності, культури художньої діяльності.

На **творчих заняттях (творчого застосування особистісного досвіду)** пріоритетним завданням є розвиток творчих здібностей дитини, її творче самовираження, застосування особистісного емоційно-почуттєвого, художньо-естетичного досвіду в створенні художнього образу.

Технологічний модуль реалізується через етапи впровадження технології, форми і методи роботи з дітьми щодо розвитку їхніх здібностей на заняттях із малювання.

На **початковому етапі** здійснюється створення художньо-розвивального середовища та професійна підготовка педагогів ДНЗ.

Враховуючи сутність понять «середовище», «розвивальне середовище», «предметно-естетичне середовище», розглянутих у роботах Я. Корчака, І. Беха, Ю. Мироської, О. Леонтьєва, С. Новосолової та інших, **художньо-розвивальне середовище** в межах нашої технології ми визначаємо, як **комплексний компонент, який забезпечується організаційно-художньою, дидактично-художньою та інформаційно-художньою складовими і впливає на розвиток у дітей потреби в творчій діяльності, стимулює їхню емоційно-почуттєву сферу та полімодальність сприйняття оточуючих предметів і явищ, забезпечує прояв свободи, уяви і фантазії у творчому самовираженні**.

Професійна підготовка педагогів ДНЗ на підготовчому етапі технології складатиметься з анкетування вихователів із метою аналізу їхньої готовності до розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із малювання, ознайомлення їх із сутністю технології, формування в педагогів практичних навичок її застосування через проведення науково-практичних семінарів, круглих столів, тренінгів, проєктів, майстер-класів, квін-налаштувань, рольових ігор, творчих груп, коучинг-сесій тощо з використанням бесід, дискусій, дебатів, тренувань, комунікативних вправ, ігор, методу case-study.

Другий етап реалізації технології – основний – базується на принципах системності та комплексності як першочергових і полягає в організації системи занять із малювання в дошкільному навчальному закладі.

Система занять із розвитку творчих здібностей дітей складається з тематичних циклів, кожен із яких дає змогу дитині зануритися в певну тему: пережити емоційно і чуттєво, осмислити її, виразити свої почуття і враження в довільній формі через емоцію, міміку, слово, дію, рух тощо, втілити образ у малюнок.

Кожен цикл включатиме два-три заняття, поєднаних темою, жанром або художньою технологією. **Перше заняття циклу (пізнавальне)** вирішує завдання мотивування дітей до втілення власних вражень в образотворчій діяльності на підставі інтересу до малювання, активізації сприйняття, прояву емоційно-естетичного відгуку. Воно спрямоване на розвиток внутрішньої мотивації дітей до подальшого занурення в тему та активізацію бажання виразити своє ставлення до неї. **Друге заняття циклу (технічне)** передбачає створення в практичному досвіді дітей художньо-зображувальних умінь і навичок через ознайомлення їх із прийомами зображення. **Третє заняття циклу (творче)** спрямоване на створення дитиною власного образу, спочатку в уяві, потім – в образотворчій діяльності. Воно має на меті самовираження дошкільника та отримання ним задоволення від творчого процесу. Внаслідок такого занурення кожна тема стає емоційно-почуттєвим та інтелектуальним відкриттям, що знаходить вияв в особистісному образі творенні дошкільника і забезпечує розвиток його творчих здібностей.

Перші заняття циклів (пізнавальні) складаються з мотиваційного, чуттєво-пізнавального, художньо-комунікативного, творчо-діяльнісного, рефлексивно-ціннісного етапів.

Другі заняття циклів (технічні) забезпечуються мотиваційним, пошуково-дослідницьким, художньо-діяльним і рефлексивно-технічним етапами.

Треті заняття циклів (підсумкові, творчі) включають етапи: мотиваційний, емоційне піднесення, художньо-імпроваційний, художнього самовираження і рефлексивно-ціннісний.

Методика кожного заняття з малювання в технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – це справжня педагогічна драматургія, в якій гармонійно поєднані форма і зміст, сюжет і композиція, методи і прийоми, яка допомагає створити креативний простір для спілкування з красою, отримати відчуття присутності художніх образів, сприяє розвитку фантазії, імпровазації, асоціативного мислення, реалізації власних задумів.

Педагогічними інструментами для реалізації завдань з упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей нами визначено наступні форми занять: заняття-зустріч, заняття-подорож, заняття-дослідження, заняття-казка, заняття-фантазія, заняття-пригода, заняття-гра, заняття-свято тощо.

У технології розвитку творчих здібностей використовуються інформаційно-рецептивні, репродуктивні, пошукові, ігрові методи та прийоми. Ігри (ситуації, вправи) інтегруються з різними арт-засобами (кольором, лінією, словом, видами і жанрами мистецтва тощо) і виводять дітей на рівень дослідження, асоціювання, фантазування, інтерпретації, імпровазації.

Запропонований змістовий компонент технології дозволяє використовувати ігри на різних етапах заняття з малювання: при ознайомленні з художнім матеріалом, творами мистецтва, різними засобами, новим словом, у процесі розглядання природи, при входженні в образ, під час образотворчого процесу, при розгляданні творчих робіт.

Третій етап технології – *результативний*, пов'язаний із оцінюванням результатів впровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання і реалізується через організацію виставок, фестивалів дитячої творчості, обговорення художньо-естетичних досягнень дітей із ними самими, педагогами, батьками. На цьому етапі узагальнення досвіду педагогів з впровадження технології розвитку творчих здібностей дошкільників відбувається її популяризація через майстер-класи, семінари, конференції тощо.

Ефективність впровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку залежить від низки взаємообумовлених педагогічних умов: професіоналізму педагога як сукупності психолого-педагогічної, технологічної та культурологічної компетенцій, і мотивації дитини до художньої творчості. Ефективність формування в дошкільників внутрішньої мотивації до творчої діяльності на заняттях із малювання

багато в чому залежить від створення *позитивного соціально-психологічного клімату* на занятті й урахування *вікових та індивідуальних особливостей дошкільників*.

Основними характеристиками психологічного клімату на заняттях із малювання слід назвати: позитивний настрій дітей і педагога; зацікавленість дітей змістом діяльності; взаєморозуміння; задоволеність взаємовідносинами та результатами діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, створена технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання задовольняє потреби сьогодення щодо організації художньо-естетичної діяльності дошкільників, спрямована на розвиток у них емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючого світу, формування естетичного ставлення до його об'єктів і забезпечує художньо-творче самовираження кожної дитини. В наступних публікаціях буде висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи.

Список літератури:

1. Guilford J. P. Traits of Creativity / J. P. Guilford // Creativity and its Cultivation / ed. H. Anderson. – N.Y.: Harper and Brothers, 1959. – P. 142–161.
2. Клименко В. Механізм творчості: Чи можна його розвивати? / В. Клименко. – К.: Шкільний світ, 2002. – 95 с.
3. Некрасова-Каратеева О. Л. Детское творчество в музее: Учеб. пособие / О. Л. Некрасова-Каратеева. – М.: Высш. шк., 2005. – 207 с.
4. Шульга Л. М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. 3-є вид., виправ. й доп. / Л. М. Шульга. – Методичний посібник. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2017. – 336 с.
5. Shulga L. N. Preschool age characteristics as sensitive for the development of creative abilities of the child // Virtus. Scientific Journal. – ISSN 2410-4388 – October, issue 8, 2016 – С. 125–129.

Михайлова Л.Н., Шульга Л.Н.

Запоріжський обласний інститут післядипломного педагогічного образования

ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ЗАНЯТИЯХ ПО РИСОВАНИЮ

Аннотация

В статье освещены теоретические основы технологии развития творческих способностей детей дошкольного возраста на занятиях по рисованию, раскрыто ее структуру, описаны основные элементы, представлены особенности содержания и распределения материала, используемого в учебно-воспитательном процессе на занятиях по рисованию. Автором отмечено, что благодаря распределению образовательного материала по модулям, дети каждой возрастной группы приобретают возможность окунуться в определенную тему, решить задачу модулей и выполнить различные виды рисунков: предметные, сюжетные, декоративные. Эффективность технологии обеспечивается двумя основными условиями: профессионализмом педагога как совокупности психолого-педагогической, технологической и культурологической компетенций и мотивации ребенка к художественному творчеству.

Ключевые слова: педагогическая технология, развитие, творческие способности, дети дошкольного возраста, занятия по рисованию.

Mikhaylova L.M., Shulga L.M.

Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Education

TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF CREATIVE CAPABILITIES OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IS ON EMPLOYMENTS FROM DRAWING

Summary

In the article theoretical principles of technology of development of creative capabilities of children of preschool age are reflected on employments from drawing, its structure is exposed, basic elements are described, the features of maintenance and distributing of material which is used in to educational-educate process on employments from drawing are presented. It is marked an author, which due to distributing of educational material after the modules to put every age-dependent group is acquired possibility to submerge in a certain theme, decide the task of the modules and execute the different types of pictures: subject, with a plot, decorative. Efficiency of technology is provided two basic terms: by professionalism of teacher as aggregates psychology-pedagogical, technological and culture jurisdictions, and by motivation of child to artistic creation.

Keywords: pedagogical technology, development, creative capabilities, to put preschool age, employment after drawing.